

A Battonyai Református Egyházközség 1850-ben nyitott protokollumában maradt fenn egy töredékes egyháztörténet, amelyet valószínűleg Tóth Dániel lelképásztor írt. Mivel a kézirat töredékes, nem tudjuk, mikor és ki kezdte el azt vezetni. A szöveg közepén Tóth Dániel nevezi meg magát a krónika írójaként, ezért feltételezhetjük, hogy az egészet ő vetette papírra. A szövegkörnyezetből kiderül, hogy hiányzik belőle az ekléziatörténetekre jellemző eredetkutatás: a gyülekezet múltjáról, első megalakulásáról nem tudunk meg semmit. Valószínűleg ez a mára elveszett bevezetőrészben szerepelt. A gyülekezet kialakulásának kezdete iránt való érdeklődés látszik abból, hogy a megmaradt szöveg tartalmazza azt, hogyan próbálták meg a battonyai reformátusok Pécskán kideríteni az egyházközség vagyoni helyzetét. A szöveg az egyház ingatlanok karbantartásával sokat foglalkozik, ezeket minden bizonnyal Tóth Dániel kortársként örökölte meg, így a szöveg krónikának is tekinthető. Megtudjuk belőle azt is, hogyan jött létre a battonyai egyesült protestáns egyház, amely működése során belső feszültségekkel volt terhes.

[p. 7.] Az egyház holmiai beiratván a jelen volt egyháztagjai határozták, hogy Gellén János e[gy]házi gondnok Szücs János, Koncz Márton presbyterek kocsira ülven menjenek át Pécskára, megtudandók a kamara archívumába letett, vagy a mérnöknel lévő mappából (földabrosz) valyon kivan-e, s mely helyen mérve a helv[ét] hitvallásúak részökre a templomhely Batonya városában, s mennyi az, kik szomszédságukba? Mely e[gy]házi küldöttek küldöttségök eredményéről az e[gy]ház több tagjainak jelentést fognak tenni¹ teendők.

Hazajöven a küldöttek Pécskáról s[z]eptemb[er] 19. napján minden siker nélkül jártak, mert a cameralis mérnökurat távolléte miatt hon nem találván czélt szándékojukba nem érhetek, s a tárgy máskorra maradt, s halasztatott.

October 21-én a superint[endus] s esperesség útján e[gy]házunkba is megérkezvén a magyar ministeriumnak azon kegyes rendelete, mely szerint presbyter[i] consistor[iális] [gyűlést] cs[ászári] kir[ályi] polgári tisztai s élő[?] jelenléte nélkül is tarthatunk, csakhogy egyedül e[gy]házi, nem pedig politikai tárgyakra terjeszkedjünk ki. Ezen rendelet az e[gy]házi előljárók előtt felolvastatott, egyszersmind a rendes e[gy]házi jegyzőkönyvbe iratván a helybeni cs[ászári] kir[ályi] törvényszéknél is tudomásul bemutatott. [p. 8.] Látván továbbá e[gy]házunk előljárói[?] ki tö[rvé]nyileg t[iszteletes] lelkészünk, hogy a világi részről e[gy]házunk s iskolánk emelésére, virágoztatására eréjesen fellépendő világi egyén is kívántatnék. E részben ismét october 21-én persbyt[er]i consistor[ium] tartása alkalmával közakarattal s öszhangzattal minden kifogás nélkül nagy reményel s bizalommal e[gy]házunk főgondnokául elválasztatott tekintetes Bartók Imre úr, mi jegyzőkönyvbe is iktattatott. E megválasztáson jelen voltak név szerint: Tóth Dániel lelkészelnökletével Gellén János gondnok, Koncz Márton, ifj. Nagy Ferencz, Tarkó György, Nagy B. Ferencz, Nagy B. András presbyterek, s egyházfi, Nagy Sándor.

Jegyzés: minthogy t[ekin]tetes Bartók Imre úr a presbiteri s gondnoki esküt nem kívánja kérésre is letenni, gondnokul, s presbyterül az egyháztól el nem ismertetett.

E gyűlés alkalmával határozottatott, miszerint n[agy]t[iszteletű] esperes illően felkéressék s tudassék afelől, hogy consensus s ajánlata mellett rendes lelkészül meghívott t[iszteletes] Tóth Dániel úr már hetekkel ezelőtt megérkezvén hivatalát folytatja is e[gy]házunkba. Egyszersmind [...]

[p. 12]

¹ Áthúzva.

T[iszteletes] Tóth Dániel lelkész idejében a battonyai ref[ormátus] egyház részére a parochián s iskolában a következők készítették:

1. 1855. év decz[ezember] hóban 4. zöld zsalu a toronyra a lelkész sürgetésére, nehogy tovább rohadjanak az elemek viszonyaitól az árbócfák.

2. Ugyanazon évben készítettett az énekvezető elébe egy vasrúdon forgó fekete fatábla a zsoltárok, s dicséreték éneklésére kirakandó számok alá, eltöröltetvén az ó világbóli énekdictálás. Mindenkinek meghagyatott, hogy énekeskönyvet (zsoltár) tarcson, azáltal gyarapodván az éneklésben s olvasásban.

3. Egy igen ronda, rongyos botránkozató sovány kapu lévén, 1856. nyarán helyébe illő kapu, emelte[t]tetett. [Az] a[k]kori vendéglősné adván a pénzt, ura felét hozta[?].

4. [Az] 1855. év őszén készítettet[t] három téli ablak a paplakra, a várostól mind[egyik] oskolai lakra.

5. 1855. késő őszén [az] istálónak fal veretett, de pénz nem lévén, szinte két évig csaknem mindig fedél nélkül volt, s az idő viszonya nyagyobbára romba dönté, s 1857 őszén vályoggal kiigazított, szén is ragadítottván hozzá, s cserép zsindey alá vétetett.

6. A szűk kamra templom felőli oldala kidőléssel fenyegetvén 1857 őszén a város vájoggal a[l]jban [p. 13.] kiigazította, t[iszteletes] lelkész kérelmére fél öllel szélesebbre vétetvén, cserép alá vétetett.

7. 1857. őszén a templom, valamint 1854-ben kívül-belül kimeszeltetett. Tornya eleje kiigazított. Nov[ember]. 12. 1857. a templom falának első részének ajja kidőlésre hajladozván állólul téglával kirakattatott. [Az] oskolaszoba, paplak kívül-belül megtapasztatván, kívül-belől bemeszeltetett, [a] feljáró grádits újbóligazított. A paplakban [a] kemencze újbókészítettett.

8. 1856-1857. tavaszán a t[iszteletes] lelkész fölszólítására a parochia elibe, kívül az utszára akáczi fák ültetettek.

9. Az egyház részére ifj[abb] Szűcs János kalaposmester, emberbarát – keresztényi indulatból – egyházi [...], hivatalos pecsétnyomót készítettett, saját költségén, rézből.

10. T[iszteletes] lelkész belátván, mint rendes lelkész, hogy a papi hivatalos pecsétnyomó hiányzanék, hogy az ügyek illően, s rendesen menjenek, tehát az egyház költségén papi hivatalos pecsétnyomót készítettett 1856. évben. *Körülirat: A Battonyai Helv[ét] hitval[lású] Egyház papi hivatala pecsétye 1856.*

11. Ref[ormátus]Dombegyházáról a ref[ormátus] lakosok felerészett Mándra v[agy] Szentleányfalvára költözvén papostól együtt, [ezért] anyaegyháznak megszűnt lenni, melyhez eddig Battonya mint anyaegyházi[?] filia [volt] hozzákapsolva. 1854 nyarán Battonya rendes lelkészt nyervén, rendes – actual – egyházzá alakult. Most Ref[ormátus]Dombegyháza mint filia kapcsolatott Battonyához. Battonyán pedig az ágostai h[it]vallásúak, minthogy sokkal kevesebb számmal léteztek, törvényesen egyesültek (uniáltak) a sokkal nagyobb szám[m]al levő reformátusokkal, 1857. nov[ember]. 4-én.

[p. 14.] Annak előtt is már több évek óta mindenkor a helv[ét] hitvallásnak templomuk javaival éltek, istentiszteletre ide jártak, itt kereszteltettek, eskettek. Úrvacsorával éltek, mikor pap jelent meg közöttük. Szinte a lutheránusok gyermekeiket is tanulás véget[t] a reformátusok iskolájukba járatják fel, de az egyház részire meg kell vallani hanyagok voltak valamitskét is fizetni annakelőt[te]. Mozdítására, virágoztatására kivevén némely jobb keblüeket, pedig temetőhellyel is a reformátusokéval élnek – s éltek, miután 1858. nov[ember] 6-án a reform[átu]sok szinte 5 holdnyi temetőföldet nyertek, önnön kérelmükre. Annakelőtte más vallásnuk temetőibe temetkeztek mind a reformátusok, mind a lutheránusok, nem lévén kijelölve egyik félnek is számára a temetőkert. Temetkeztek első[b]ben is a r[ómai]cath[olicusok] temetőjükbe, de a protestánsokon valami kellemetlen botránkozatás törtévnén a másik féltől odahagyták, s temetkeztek az óhitűek temetőkertjükbe, 1850. nov[ember] hóig, mikor a temetőkert a refor[mátusok] részére kiadatott.